

RIISTAPÄIVÄT 2015

20. - 21.1.2015

Esitelmätiivistelmät

Riistantutkimus ulkoisten paineiden ristitulessa

Eero Helle

Riistantutkimuksella on ollut viime aikoina tuuliset ajat Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksessa, ja sellaisina ne jatkuvat myös uudessa Luonnonvarakeskuksessa Lukessa. Paineita ja ristiaallockkoa nostattavat itse riistakannoissa tapahtuneet muutokset ja toisaalta valtion tutkimusjärjestelmän mullistusten ja ns. sektoritutkimuksen kehittämisen tuomat paineet.

Riistakantojen runsausmuutoksista eniten paineita tutkimukselle tuottavat voimakkaasti runsastuneet ja runsastuvat ja ihmistoiminnoille suoranaista vahinkoa tai epämukavuutta aiheuttavat lajit. Silloin tarvitaan luotettavaa tietoa runsastumisesta, sen syistä ja hallintakeinoista. Hyviä esimerkkejä menneiltä vuosikymmeniltä tarjoavat suuret ja/tai eniten taloudellista vahinkoa aiheuttavat riistanisäkkäämme karhu, ahma, susi, ilves ja merihylkeet. Tutkimuslaitoksen tuottamat runsaustiedot näistä lajeista herättävät ajoittain voimakasta kritiikkiä metsästäjäkentässä. Toisaalta tietoa tarvitaan paineiksi asti runsaasti tai nopeasti vähentyneistä riistalajeista, etenkin jos ne vähälukuisuutensa takia ovat joutuneet uhanalaisuuden piriin. Hyvä ajankohtainen esimerkkilaji on metsähanhi. Kolmas keskeinen tiedontarve kohdistuu tärkeimpiin riistalajeihin, mitataanpa tärkeyttä talouden, muun yhteiskunnallisen merkityksen tai metsästyksellisen virkistysarvon mittarein. Tästä on hyvä esimerkki ylivoimaisesti tärkein riistalajimme hirvi.

Tietotarpeet voivat syntyä nopeasti, mutta tutkimus on luonteeltaan melko hidas ratkaisun tuoja. Sen vuoksi ennakointi on erityisen tärkeää, samoin kuin tutkimuksen riittävän kattava lajistollinen peitto, jotta jonkintasoinen perustieto on käytettävissä myös välittömiin tarpeisiin.

Yksi keskeinen haaste – paremmin kuin paine – on metsästäjäkunnan vapaaehtoistyön jatkuvuuden turvaaminen. Metsästäjien panos etenkin riista-arviointien toteutuksessa on korvaamaton.

RKTL:n/Luken riistantutkimusta tulohajaa maa- ja metsätalousministeriö. Tutkimusta on ohjattu viime aikoina yhä enemmän välittömästi yhteiskunnan tarpeita varten, toki niin, että tärkeät asiat on voitu varmistaa syvällisellä, jopa perustutkimukseksi luokiteltavalla tutkimustyöllä. Ministeriön tulohajaukseen siivilöityvät ja kiteytyvät tarpeet ja paineet monilta tahoilta: riistakonsernin piiristä, kansallisista ja kansainvälisistä säädöksistä ja sopimuksista sekä ”yhteiskunnan tilauksesta”. Tulohajaus ei ole yksisuuntaista sanelua, vaan yhdessä valmisteltava sopimus tutkimuslaitoksen tärkeimmistä tehtävistä. Tulohajauksen kehitys on siirtänyt painoa vapaasta, itse ohjatusta tutkimuksesta yhteiskunnan tarvitsemaan asiantuntijatyöhön.

Yksi Luken riistantutkimuksen – kuten koko sektoritutkimuksen – suurimmista haasteista on taloudellinen tulevaisuus. Luken budjettirahoitus pienenee lähes 23 miljoonaa euroa eli noin 24 % osakkaiden vuoden 2012 budjettirahoituksen tasosta vuoteen 2017. Se tarkoittaa henkilöstövähennysten, toimipaikkaverkoston supistamisen ja tilatehokkuuden parantamisen lisäksi, että ulkopuolista rahoitusta on hankittava selvästi viimeaikaista enemmän. Tämä jos mikä luo paineita toiminnan suunnittelulle ja toteuttamiselle.

Paineisista näkymistä huolimatta riistantutkimuksen tulevaisuus näyttää rohkaisevalta: tiedon tarve ja kysyntä yhteiskunnassa on vahvaa, metsästys luonnonkäyttömuotona on Suomessa arvostettua ja hyväksyttyä, tutkimuksessa on vankkaa, historiaan nojaavaa osaamista ja toimialan yhteistyöverkosto on tiivis ja yhtenäinen. Mutta haasteet ovat mittavia!

Hyvinvointia ja aluetaloudellisia vaikutuksia valtion mailta

Mikko Rautiainen, erikoissuunnittelija
Metsähallitus, Pohjanmaan luontopalvelut
Email: mikko.rautiainen@metsa.fi
Puh. 040 5472392

Suomen riistakonsernin 2012-2016 strategian ”*Hyvinvointia riistasta*” yhtenä päämääränä on riistatalouden moninaisten hyvinvointivaikutusten tunnistamisen ja arvostuksen edistäminen.

Vuosina 2013-2014 Metsähallituksen eräpalvelut selvitti hankkeella valtion alueiden metsästys- ja kalastuslupa-asiakkaiden rahankäyttöä ja sen tuottamia aluetalousvaikutuksia. Yhteistyökumppaneina toimivat professori Hannu Törmän tiimi Helsingin yliopiston Ruralia-instituutista ja Itä-Suomen yliopiston tutkija Eero Vatanen.

Kyselytutkimuksella kerättiin yli 8000 vastausta sisältävä aineisto. Sen perusteella Metsähallituksen lupa-asiakkaat käyttivät vuonna 2013 metsästys- ja kalastusmatkoillaan yhteensä liki 44 miljoonaa euroa. Menot kohdistuivat etupäässä ruoka- ja päivittäistavaroihin, majoitukseen ja polttoaineeseen. Rahankäyttöä analysoitiin kahdella taloustieteellisellä mallilla (RegFin ja MGM2). Mallista riippuen rahankäytön arvioitiin lisäävän työllisyyttä 86–248 htv.

Kyselytutkimuksessa selvitettiin myös metsästys- ja kalastusmatkojen vaikutuksia sosiaaliseen, psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Tarkasteltavana olivat pienriistan metsästäjät ja virkistyskalastajat sekä pienriistan metsästäjien maastossa kulkemat kilometrit. Aineisto analysoitiin Oulun diakonissalaitoksen liikuntayksikössä kansallispuistokävijöille suunnatun hyvinvointitutkimuksen rinnalla.

Selvitys vahvistaa aiempien tutkimusten tuloksia luonnon elvyttävästä ja aktivoivasta vaikutuksesta. Kyselyssä käytetty kysymyssarja arvioidaan toimivaksi työkaluksi metsästäjien ja kalastajien kokemien terveys- ja hyvinvointivaikutusten arvioimiseen. Mittariston kehitystä jatketaan edelleen.

Hankkeessa saatiin paljon uutta tietoa valtion alueiden metsästys- ja kalastusmahdollisuuksien tuottamista yhteiskunnallisista hyödyistä. Tulosten valossa voidaan arvioida, että Metsähallituksen eräpalveluilla on keskeinen rooli kotimaisen metsästys- ja kalastusmatkailun sekä niistä syntyvien tulojen ja palvelujen mahdollistajana sekä myös ihmisten hyvinvoinnin lisääjänä.

Hankkeen toivotaan lisäävän kiinnostusta vastaavien tutkimuksien toteuttamiseksi myös yksityisillä riistamailla ja kalavesillä. Tutkimusmatkaa suomalaisen erätalouden laajan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden selvittämiseksi on syytä jatkaa.

Hirvenlihan arvo

Markus Kankainen
Luonnonvarakeskus
markus.kankainen@luke.fi

Riistalihan tuotanto- ja kulutusketju poikkeaa muista elintarvikkeista, ja siten hirvenlihan arvon määrittämiseen voidaan käyttää erilaisia lähestymistapoja. Tutkimuksessa on selvitetty, miten hirvenlihan arvo muodostuu arvoketjun toimijoiden kautta metsästyskustannusten, rahtijalostuksen ja vähittäismyynnin summana ja miten metsästäjät arvottavat itse saaliinsa. Kun hirvenlihan arvo lasketaan tuotannosta ja jalostuksesta syntyvän jalostusarvon perusteella, voidaan sitä verrata muihin yhteiskunnan toimintoihin. Hirvenlihan elinkeinoille syntyvän arvon lisäksi pyrittiin arvioimaan virkistysarvoa osana hirvenmetsästyksen kokonaisarvoa.

Vuonna 2010 Suomessa syötiin noin 9 miljoonaa kiloa hirvenlihaa. Saaliin yhteiskunnalle synnyttämäksi jalostusarvoksi arvioitiin noin 150 miljoonaa euroa. Hirvenlihan jalostusarvo on korkea, sillä sen tuottamiseen tarvittavat metsästyskustannukset ovat suuret. Hirvenlihan tuotantoketjussa jalostusarvo muodostuu lähes kokonaan metsästyksen käytetyistä kustannuksista.

Vähittäismarkkinoilta muodostuva jalostusarvo ei ole suuri, koska hirvenlihaa ei kulkeudu paljon markkinoille. Vain noin puolet hirvenmetsästäjistä oli halukkaita myymään saalista. Näistäkin metsästäjistä vain noin 30 % oli valmiita myymään alle tukkujen maksaman 7 euron hinnan. Keskimääräinen myyntihalukkuushinta oli vajaa 12 euroa kilolta. Markkinoiden vähittäismyyntihinta oli tuotekohtaisilla painotuksilla laskettuna noin 24 euroa. Rahtijalostusyrityksissä metsästäjät jalostivat lihaa noin 11 % saaliista, mutta pienen kilokohtaisen jalostusarvon takia vaikutus kokonaisarvoon ei ole suuri.

Vakuutusyhtiöiden ja asiantuntijoiden arviot sekä metsästäjien osto- ja myyntihalukkuushintoihin perustuvat arviot hirvenlihan arvosta jäivät huomattavasti laskettua jalostusarvoa ja vähittäishintaa pienemmiksi. Hirvenmetsästyksen kustannuksiin perustuva tuotantokustannus oli noin 23 euroa kilolta eli moninkertainen metsästäjien myynti- tai ostohalukkuushintaan verrattuna. Tämä osoittaa, että metsästäjät maksavat harrastuksessaan muustakin kuin riistalihasta.

Saaliin ja harrastuksestaan maksavien metsästäjien lisääntyminen nostaisi hirvenlihan arvoa nykyisestä. Esimerkiksi markkinoille kulkeutuisi enemmän kotimaista hirvenlihaa, jos metsästäjille jaettava ”ylijäämää” olisi enemmän. Tulokset perustuvat vuosina 2010 ja 2011 toteutettuihin metsästäjäkyselyihin ja jalostusyritysten haastatteluihin.

Eräkummit – oppaina suomalaiseen eränkäyntikulttuuriin

Madeleine Nyman
Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut
madeleine.nyman@metsa.fi
Puh. 040 5731138

Ihmisten suhde luontoon on muuttumassa teknisen kehityksen ja elämäntapamuutosten seurauksena. Selvitykset osoittavat, että erityisesti kaupunkiympäristössä lapsilla ja nuorilla ei ole paljoakaan kokemuksia kalastuksesta, metsästyksestä tai luonnossa liikkumisesta. Metsähallitus haluaa Eräkummi -

hankkeellaan vastata tähän muutokseen. Eräkummi hankkeessa on tarkoitus rakentaa koko maan kattava eräkummiverkosto, jossa kalastus- ja metsästyskummit toimivat pareittain eräkummeina omalla paikkakunnallaan opastaen lapsia ja nuoria eränkäyntiin liittyvissä aiheissa. Pilottivaiheessa toimintaa kokeillaan pääkaupunkiseudulla kahden rhy:n alueella, jonka jälkeen laajennetaan koko maahan. Hankkeessa on tarkoitus laatia toimintamalli verkoston hallinnointiin ja rahoitus pohjaan, sekä koulutus paketti kummeille.

Aiheet, joita metsästyskummin johdolla käsitellään liittyvät lajintunnistukseen, riistanhoitoon, hyvään metsästyskäytäntöön, luonnonhoitoon, jokamiehen oikeuksiin sekä luonnossa liikkumiseen. Kalastuskummin johdolla tutustutaan elinympäristöihin, lajeihin ja kalastusmenetelmiin. Omalla lähialueellaan eräkummit pitävät eräkerhoja, oppitunteja kouluissa ja järjestävät kesäisin päiväleirejä. Hankkeessa tehdään tiivistä yhteistyötä Suomen vapaa-ajan kalastajien keskusjärjestön kanssa. Muita tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat Riistakeskus ja Metsästäjäliitto. Metsähallituksella on koordinoiva rooli. Tavoitteena on tukea jo toiminnassa olevaa eräkasvatustoimintaa sekä mahdollistaa sitä uusilla alueilla. Eräkummihanke jatkaa Metsähallituksessa aloitettua eräkasvatus, joka alkoi Eräpassi – opetuspaketin laatimisesta. Eräpassi on opettajien avuksi laadittu tehtäväkokonaisuus, jonka avulla kaikkien luokka-asteiden opettajat voivat käsitellä eräaiheita –metsästys, kalastus, luonnossa liikkuminen ja jokamiehen oikeudet– osana opetusta.

Kainuulaisilla metsästäjillä myönteisiä kokemuksia Hyvä mehtäkaveri -toiminnasta

Asko Keski-Nisula

Hyvä mehtäkaveri-työryhmän jäsen

Kainuun alueellisen riistanneuvoston puheenjohtaja

Hyvä mehtäkaveri-toimintamalli on poikkisektorisena yhteistyönä toteutettava uusi ennaltaehkäisevän mielenterveystyön menetelmä. Suunnittelussa ja toteutuksessa on mukana mielenterveystyön, verkostotyön ja terveyden edistämisen asiantuntijoita Kainuun sote -kuntayhtymästä, Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta (THL) ja Kajaanin ammattikorkeakoulusta. Toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen osallistuu myös Kainuulaisia riistaorganisaatioiden edustajia, sekä poliisin edustaja.

Toimintamallin suunnittelu sai alkunsa keväällä 2011, kun tiedostettiin, että miesten itsemurhat ovat Kainuussa yleisempiä kuin muualla Suomessa ja yli puolet näistä itsemurhista tehdään laillisilla metsästysaseilla. Itsemurhien taustalla tiedetään usein olevan joku elämään liittyvä kriisi, josta on ollut seurauksena esimerkiksi masennusta ja muuta oireilua. Tämä oireilu on voinut kärjistyä, jos huolia ei ole pystytty jakamaan eikä niistä puhumaan. Tämän vuoksi hankkeessa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan huolen puheeksi ottamisen koulutusta kainuulaisille metsästyksen harrastajille. Halukkaista metsästysseurojen jäsenistä valmennetaan henkilöitä, joilla on valmiuksia tunnistaa ja kohdata mielenterveydellisesti pahoinvoivia itsemurhavaarassa olevia metsästyskavereita, ottaa huoli puheeksi ja puuttua huoleen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Hyvä mehtäkaveri-toimintamalli pilotoitiin keväällä 2012 Suomussalmella, jossa toteutettiin huolen puheeksi ottamisen koulutukset 31:lle halukkaalle metsästyksen harrastajille. Keväällä 2013 koulutus jatkui Ristijärvellä ja 2014 Kuhmossa. Jatkossa toimintaa laajennetaan koko Kainuuseen. Ensi keväänä koulutetaan metsästyksen harrastajia Sotkamossa.

Kurssia tarjottiin metsästäjäorganisaatiolle, koska se on hyvin järjestäytynyttä, pystyy nopeasti välittämään tietoa, sekä saamaan porukat liikkeelle. Näin varmistettiin, että hanke saatiin käyntiin nopeasti. Metsästystä harrastavat eivät ole kuitenkaan harrastusmuotonsa takia alttiimpia itsemurhiin, vaikka tapauksia sattuu heillekin. Kainuussa on melkein joka taloudessa metsästystä harrastavia ja näin ollen laillisia aseita on runsaasti. Metsästysaseilla tehdyt itsemurhat ovat tilastojen valossa siten yleisiä. Nykyään aseitten säilytykseen on kiinnitetty voimakkaasti huomiota. Asiallisessa säilytyksessä olevat aseet ovat omalta osaltaan ehkäisemässä ikäviä tapauksia.

Hankkeesta saatuja kokemuksia kuvataan ja hankkeen vaikutuksia arvioidaan Kajaanin ammattikorkeakoulussa valmistuvilla opinnäytetöillä. Ensimmäinen opinnäytetyö on valmistunut keväällä 2013 (Koskela Kaisa) ja toinen valmistuu joulukuussa 2013 (Rautiainen Arja ja Lukkari Sanna). Rautiaisen ja Lukkarin opinnäytetyön tulosten mukaan koulutuksen käyneet ovat saaneet rohkeutta ja valmiuksia kohdata vaikeuksissa oleva kaveri. Tämän hetkisen kokemuksen perusteella voidaan arvioida toiminnalla olevan merkitystä laajemminkin kuin itsemurhien ehkäisemisessä – toimintamallin avulla voidaan löytää uusia keinoja ja tapoja edistää kokonaisvaltaisesti miesten terveyttä ja hyvinvointia.

On ollut mukava nähdä miten Kainuulaisilla metsästäjillä on ollut näin ainutlaatuisella tavalla aito halu ja kiinnostus kaverin hyvinvoinnista. Ongelmilta ei ole haluttu sulkea silmiä.

Uusi susikannan hoitosuunnitelma

Mikael Luoma
Suomen riistakeskus
mikael.luoma@riista.fi

Uusi Suomen susikannan hoitosuunnitelma valmisteltiin Suomen riistakeskuksen ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (nyk. Luonnonvarakeskus) yhteistyönä, metsätalousministeriön ohjauksessa vuoden 2014 aikana. Hoitosuunnitelman lähtökohtana on reviirikohtainen tarkastelu, jossa turvataan susireviirin säilyminen ja samaan aikaan toteutetaan reviirialueella tarpeellisiksi nähtyjä toimenpiteitä, joilla ihmisten ja susien rinnakkaiselo sujuisi suotuisammin.

Hoitosuunnitelman valmistelun yhteydessä kansalaisilla oli mahdollisuus osallistua päivitystyöhön sähköisen keskustelufoorumin kautta. Laajemmin suomalaisten näkemyksiä kannanhoidon selvitetiin laajalla kansallisella susikyselyllä. Erityisesti ratkaisujen löytämiseksi ja luomiseksi järjestettiin 10 työpajaan susireviirialueilla, joissa keskityttiin reviirillä asuvien kansalaisten kanssa toimenpiteiden löytämiseen ja luomiseen. Suomen riistakeskuksen alueellisten sidosryhmätahojen kuulemiseksi järjestettiin 15 tilaisuutta eri puolilla Suomea. Lisäksi erillisessä teemaseminaarissa pohdittiin suden genetiikkaa ja koirasusikysymystä. Susikannan hoidon toimenpiteet pohjautuvat pitkälti kansalaisten tuottamiin perusteltuihin näkemyksiin kannanhoidosta.

Uudessa susikannan hoitosuunnitelmassa esitetään toimenpiteenä yhteistyöryhmien perustamista, uudenlaista DNA-analyysiin perustuvaa kannanseurannan käyttöönottoa, susien GPS-pantaseurantojen jatkamista sekä susien kannanhoidollisen metsästyksen aloittamista. Susien laitonta tappamista pyritään kitkemään tehokkaasti moninaisilla toimenpiteillä, joissa keskeisessä asemassa ovat paikalliset metsästysseurat. Suden aiheuttamia vahinkoja pyritään ennaltaehkäisemään, erityisesti uusilla syntyvillä susireviirialueilla ennakosuunnittelulla.

Avainasemassa susikannanhoidon ja toimenpiteiden toteuttamisessa on avoin yhteistyö, jota tullaan lisäämään. Yhteistyön kautta rakennetaan luottamusta siihen, että kaikkien yhteisenä tavoitteena on turvata kansalaisten elinolosuhteet, elinkeinot ja harrastukset sekä susikannan säilyminen elinvoimaisena osana suomalaista luontoa.

Uhanalaisuuden väliarviointi 2015

Esko Hyvärinen
ympäristöministeriö
esko.hyvarinen@ymparisto.fi

Suomessa on tehty neljä lajien uhanalaisuusarviointia, joista viimeisin valmistui vuonna 2010. Arviointi kattoi noin 21 400 lajia, noin 45 % Suomen lajistosta. Seuraavan laajan kokonaisarvioinnin on määrä valmistua vuoteen 2020 mennessä.

Uhanalaisuusarviointi on yksi keskeinen luonnon monimuotoisuuden tilan kuvaaja. Se on myös keskeinen mittari, kun tullaan tarkastelemaan Suomen ja muiden maiden onnistumista luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämisessä vuoteen 2020 mennessä.

Arviointimenetelmä

IUCN:n uhanalaisuusluokittelu on yhdenmukainen menetelmä, jonka avulla voidaan arvioida lajien häviämiskäskyä. Se kehitettiin alun perin tunnistamaan ja luokittelemaan maailmanlaajuisella tasolla häviämiskäskyä olevat eliölajit. Arvioitaessa lajien häviämiskäskyä valtakunnallisilla tai muilla alueellisilla tasoilla on otettava huomioon tekijöitä, joita ei tule vastaan maailmanlaajuisessa arvioinnissa. Tällaisia ovat esimerkiksi yli geopoliittisten rajojen esiintyvien populaatioiden arviointi sekä alueella lisääntymättömien elämäntapojen ja tulokaslajien arviointi. Arviointimenetelmän alueellisen soveltamisen ohjeet valmistuivat vuonna 2003. Menetelmä on maailmalla laajasti käytössä.

Kaikki lajit voidaan sijoittaa johonkin IUCN luokista, joita alueellisen tason arvioinnissa on käytössä 11. Näistä kolme on varsinaisia uhanalaisuusluokkia: vaarantuneet (VU), erittäin uhanalaiset (EN) ja äärimmäisen uhanalaiset (CR). Niin sanottuja punaisen listan luokkia ovat varsinaisten uhanalaisuusluokkien lisäksi hävinneet, silmälläpidettävät ja puutteellisesti tunnetut.

Uhanalaisuusluokka kuvaa sukupuuttoriskiä eli lajin häviämisen todennäköisyyttä tietyllä aikavälillä. Lajin sijoittuminen korkeaan uhanalaisuusluokkaan kertoo häviämisen suuresta todennäköisyydestä. Korkeamman luokan lajeista suurempi osa tulee häviämään kuin alemman luokan lajeista ilman tehokkaita suojelutoimia tai muutoksia tekijöissä, jotka vaikuttavat lajin taantumiseen. Laji arvioidaan uhanalaiseksi, kun se täyttää uhanalaiselle lajille määritellyt kriteerit. IUCN:n järjestelmässä on käytössä viisi kriteeriä, joissa on useita alakohtia.

Uhanalaisuusarviointi tai Punainen kirja ei sellaisenaan ole lajien suojelutarpeen arviointi eikä priorisointi. Uhanalaisuusarvioinnilla ei myöskään suoraan ole lainsäädännössä määriteltyjä vaikutuksia. Luonnonsuojelulain soveltamisalaan kuuluvat uhanalaiset lajit luetaan luonnonsuojeluasetuksen liitteessä, jonka sisältöön uhanalaisuusarvioinnilla on luonnollisesti keskeinen vaikutus. Luonnonsuojeluasetuksessa määritellään erikseen erityisesti suojeltavat lajit, joiden säilymiselle tärkeiden esiintymispaikkojen turvaaminen on mahdollista luonnonsuojelulain 47 §:n mukaisesti. Luonnonsuojeluasetuksen liite ei sisällä riistalajeja eikä taloudellisesti hyödynnettäviä kalalajeja, vaikka ne olisivat uhanalaisia.

Uhanalaisuusarvioinnit vuonna 2015

Lintujen ja nisäkkäiden uhanalaisuuden arvioinnit päivitetään vuoden 2015 aikana. Useimpiin muihin eliöryhmiin verrattuna näistä lajiryhmistä kertyy paljon uutta seurantatietoa vuosittain, mikä mahdollistaa ja tekee järkeväksi uhanalaisuuden arvioinnin muita lajiryhmiä tiheämmin. Lintuihin ja nisäkkäihin kohdistuu myös useimpia muita lajiryhmiä huomattavasti suurempi yleinen mielenkiinto muun muassa riistalajien kautta, minkä vuoksi on tarpeen, että arvioinnit ovat mahdollisimman tuoreeseen tietoon perustuvia ja siten laajemmin käyttökelpoisia. Kaikista mainittujen lajiryhmien lajeista uutta tietoa ei kerry samaa tahtia, mutta lajiryhmät on kuitenkin järkevää arvioida kokonaisuuksina.

Lajien uhanalaisuuden arvioinnin ohjausryhmä (LAUHA) ohjaa arvioinnit tekeviä asiantuntijatyöryhmiä ja hyväksyy arvioinnit tarkastettuaan, että kriteerejä ja niiden soveltamisesta annettuja ohjeita on asianmukaisesti noudatettu. Nisäkästyöryhmän puheenjohtajana toimii Heikki Henttonen (Luonnonvarakeskus) ja lintutyöryhmän puheenjohtajana Juha Tiainen (Luonnonvarakeskus).

DNA-tutkimukset suurpetopopulaatioiden ja niiden liikkuvuuden tutkimuksessa

Ilpo Kojola
Luonnonvarakeskus
ilpo.kojola@luke.fi

Suurpetokantojen geneettisiin rakenteisiin heijastuu maantiede, ekologia ja ihmisen vaikutus. Vuoristoilla ja vesistöillä sekä saaliseläinkannan koostumuksella voi olla erilaistavaa vaikutusta. Ihmiskasutuksen leviäminen ihmisen ja suurpetojen välinen konflikti ovat puolestaan johtaneet kantojen pirstoutumiseen alueilla, missä ihmisen vaikutus on voimakas. Tästä käy yhtenä ääriesimerkkinä bengalintiikeri, jonka populaatio Intiassa oli aiemmin yhtenäinen, mutta koostuu nyt pienistä erillisesiintymistä ja on menettänyt 97 % geneettisestä monimuotoisuudestaan viimeksi kuluneiden sadan vuoden aikana.

Tarkasteltaessa uhanalaisuutta sen alkuperäisen määritelmän mukaisesta lähtökohdasta, tarkasteltavina yksikköinä tulee olla populaatiot. Euroopassa on muutamia pieniä ja uhanalainen erilliskantoja, kuten Cantabrian karhut ja Sierra Morenon sudet Espanjassa sekä Apenniinien karhukanta Italiassa, mutta Luoteis-Euroopan suurpetoesiintymät ovat osa laajalle levinneistä ja suhteellisen yhtenäisistä populaatioista. Populaatiogeneettiset tutkimukset ovat parhaimmillaan laajoja kansainvälisiä hankkeita, joissa geneettistä erilaistumista tarkastellaan paitsi maantieteellisen etäisyyden, myös luontaisten ja ihmistoiminnasta juontuvien tekijöiden näkökulmista.

Molekyylibiologinen tutkimus on osoittanut Suomen suurpetokantojen kuuluvan ensisijaisesti itäiseen kokonaisuuteen. Merkittävän poikkeuksen muodostavat tunturilapin ahmat, jotka ovat osa läntistä, pääasiassa Ruotsin ja Norjan vuoristoalueelle esiintymissään keskittyvää populaatiota. Suomen suurpetoesiintymien yhteyksiä Venäjälle heikentänevät Venäjän puolella oleva rajansuuntainen aita, mutta pitävää estettä aita ei muodosta.

Yksilömäärien seurannassa geneettiset menetelmät valtaavat alaa. Skandinaviassa ja suurelta osin myös eteläisessä Euroopassa karhukannan runsausarviot pohjautuvat pääasiassa DNA-profilointiin, jossa analyysi tehdään ulostenäytteistä. Systemaattisimmin tämä seuranta on toteutettu Ruotsissa, missä valtaosan näytteistä keräävät hirvenmetsästäjät ensimmäisen metsästysviikon aikana. Ensimmäisen jahtiviikon aikana kirjataan ylös myös karhua koskevat näköhavainnot. Susikannan seuranta Skandinaviassa on yhdistelmä reviirikohtaista lumijälkiseurantaa ja geneettistä analyysia. Alkupalven lumilla susia jäljittää tiiviisti noin 100 henkilöä, jotka keräävät ulostenäytteet talteen. Ruotsissa geneettisen analyysin päätarkoitus on varmistaa, onko reviirin alueella pentue.

Kanta-arvio voisi periaatteessa pohjautua ulostenäytteisiin muilla meillä elävien suurpedoilla paitsi ilveksellä, sillä ilveksellä on tapana peitellä jätöksiään. Tulevaisuudessa genetiikasta saattaa olla myös ilveskannan seurannan työkaluksi, sillä myös tassunjäljistä on mahdollista eristää DNA:ta. Menetelmä on kehitystyön alla mm. Ruotsissa.

Keskimääräisiä siirtymisetasyyksiä populaatiossa voidaan arvioida vertaamalla kahden näyteyksilön välistä sukulaisuutta yksilöiden väliseen maantieteelliseen etäisyyteen. Yksityiskohtaisempi tarkastelu esimerkiksi suomalais-venäläisestä susikannasta Skandinaviaan siirtyneistä yksilöistä pohjautuu geneettiseen tunnistamiseen. Populaatioon tulevien uusien yksilöiden tunnistaminen on mahdollista, sillä kannasta on olemassa lähes aukoton geenikartta.

”Petoyhdyshenkilöjärjestelmän kehittämien”

Samuli Heikkinen

Luonnonvarakeskus

samuli.heikkinen@luke.fi

Olli Kursula

Suomen Riistakeskus

olli.kursula@riista.fi

Vapaaehtoinen petoyhdyshenkilöverkosto on toiminut vuodesta 1978 lähtien. Havaintoverkoston tehtävänä on ollut tuottaa havaintoja Suomen suurpedoista tutkimuksen ja riistahallinnon päätöksenteon tarpeisiin. Järjestelmä on hitaasti laajentunut Itä- ja Pohjois-Suomesta kattamaan koko maata. Tällä hetkellä petoyhdyshenkilöitä on reilut parituhatta. Valtaosa heistä on metsästäjiä. Kirjattujen suurpetohavaintojen määrä on kasvanut kolminkertaiseksi kymmenen viime vuoden aikana. Vuonna 2013 petoyhdyshenkilöt tekivät lähes 60 000 suurpetohavaintoa. Järjestelmä on myös kokenut muutoksia ja parannuksia viime vuosikymmenenä. Vuonna 2009 järjestelmä siirtyi käyttämään sähköistä tallennus- ja raportointikanavaa (Tassu) ja vuonna 2014 julkaistiin palvelu, jossa kansalainen saattoi tarkastella havaintoja internetissä (*riistahavainnot.fi*).

Petoyhdyshenkilöiden tärkein tehtävä on kerätä, varmistaa ja kirjata Tassuun oman alueensa suurpetohavainnot. Suurpetohavainnot ovat keskeisessä asemassa arvioitaessa suurpetokantojen lukumäärää ja levittäytymistä. Edellisten lisäksi Luonnonvarakeskus käyttää havaintomateriaalia erilaisien tutkimusten ja pyydettyjen lausuntojen taustatietona.

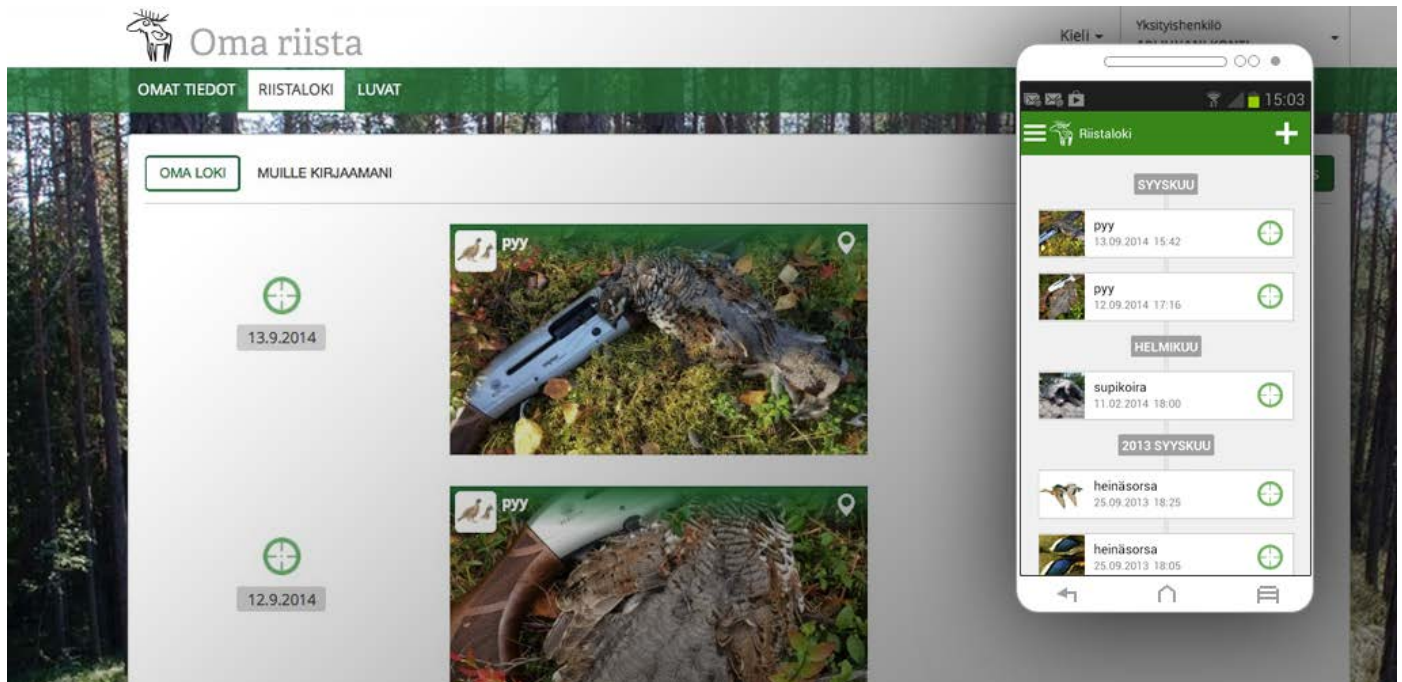
Suomenriistakeskus toimeenpanee Suomessa petopolitiikkaa. Suurpetokantojen hoitaminen ja poikkeuslupaprosessin päätökset perustuvat pitkälti petoyhdyshenkilöjärjestelmän tuottamaan tietoon. Kannanhoidolliset poikkeusluvut kohdennetaan tihentymäalueille erityisesti pentuehavaintojen perusteella.

Suurpetojärjestelmälle on kuitenkin selkeä tarve kehittyä vastaamaan nykypäivän tarpeita. Kaikkiaan Tassuun kirjautuneita petoyhdyshenkilöitä on jo runsaasti ja verkosto toimii pääasiassa hyvin, mutta alueelliset erot ovat suuria. Erityisiä kehittämiskohteita ovat ainakin organisaation parantaminen, vallitsevien käytäntöjen yhtenäistäminen ja petoyhdyshenkilöille annettavan koulutuksen uudistaminen ja yhdenmukaistaminen. Järjestelmän organisaatiossa kiinnitetään huomiota Tassun käyttöoikeuksien myöntämisperusteisiin, petoyhdyshenkilöiden lukumäärään ja heidän sijoittumiseen omalla alueellaan sekä petoyhdyshenkilön roolin selkeyttämiseen. Tavoitteena on petoyhdyshenkilöiden alueellinen kattavuus mikä mahdollistaisi taakan tasaisemman jakamisen. Samalla pohditaan onko tarvetta ”johtaville petoyhdyshenkilöille”, joiden avulla luodaan alueellisten suurpetoasiantuntijoiden verkosto.

Koulutusta tullaan suuntaamaan itse havainnon tekemiseen ja sen raportointiin Tassussa. Tavoitteena on havaintojen lukumäärän kasvattamisen sijasta keskittyä tuottamaan laadukkaita havaintoja.

Luotettavaan ja laadukkaaseen riistatietoon asiakaslähtöisillä, sähköisillä tiedonkeruumenetelmillä

Ari Kontiainen, projektipäällikkö

Asiakaslähtöisesti toteutetut sähköiset tiedonkeruumenetelmät parantavat riistatiedon luotettavuutta ja laatua. Kuluvan metsästyskauden alussa lanseerattu Oma riista -palvelu (oma.riista.fi) tarjoaa käyttäjälle helppokäyttöiset työkalut kirjata itselleen talteen saalistietoja mistä tahansa suomalaisesta riistaeläimestä ja metsästyslaissa mainitusta rauhoittamattomasta eläimestä tietokoneensa nettiselaimella tai saaliinsaantipaikalta nykyaikaisella mobiilisovelluksella. Palvelun avulla voidaan tehdä myös lakisääteiset saalisilmoitukset.

Luotettava ja laadukas riistatieto on riistakonsernin päätösten tärkein raaka-aine. Tutkimuksen kehittämät analyysit tai ennustemallit voivat tuottaa käyttökelpoisia raportteja päätöksentekoa varten vain, jos lähtötiedot ovat hyvälaatuisia.

Sähköisen asioinnin ja samalla kerätyn riistatiedon luotettavuuden kulmakivi on se, että kukin käyttäjä on palveluun rekisteröityessä tunnistettu luotettavalla tavalla. Käyttäjä luo rekisteröityessään itselleen Oma riista -tunnuksen, jolla hän sen jälkeen kirjautuu Oma riista -verkkopalveluun, mobiilisovelluksen sekä enenevässä määrin myös muihin riistakonsernin laitosten palveluihin. Luotettavan tunnistuksen ansioista palvelun käyttäjälle voidaan näyttää muista järjestelmistä, kuten metsästäjärekisteristä tai lupienhakujärjestelmästä, häneen liittyvää tietoa ja jokaiselle hänen kirjaamalleen riistatiedolle syntyy yksiselitteinen omistaja.

Yksittäisten saaliskirjausten lisäksi luotettavia ovat myös lakisääteisten saalisilmoitusten tiedot datan tallentajasta, saaliin saajasta, saalisilmoituksen jättäjästä ja hyväksyjästä. Tallentajatiedon perusteella voidaan tarvittaessa pyytää tarkennuksia jätettyihin saalisilmoitustietoihin. Saaliin saaja voi tarkistaa jälkepäin mitä saaliita hän on kirjannut. Toisaalta, hän voi myös tarkistaa mitä saaliita hänelle on kirjattu, eli kyse on myös metsästäjän oikeusturvasta. Henkilö voi lisäksi helposti tarkistaa missä vaiheessa hänen jättämänsä lakisääteisen saalisilmoituksen käsittely on.

Riistatiedon laadulla ymmärrämme sitä, että kerätty riistatieto on tarpeeseen nähden kattavaa. Laatu tarkoittaa myös tiedon virheettömyyttä tallennettujen yksityiskohtien, kuten paikkatiedon, ajan sekä eläinyksilökohtaisten tietojen osalta. Uskomme sähköisessä muodossa olevan riistatiedon määrän ja laadun kohenevan myös siksi, että palvelu tarjoaa käyttäjälle itselleen hyötyä kirjaamastaan riistatiedosta.

Saalisilmoitus syntyy tietokoneella vaivattomasti. Olemme onnistuneet vähentämään käsin syötettävien tietojen määrää merkittävästi täydentämällä automaattisesti osia lakisääteisissä saalisilmoituksissa vaadituista tiedoista.

Palvelu täydentää esimerkiksi koordinaatit oikeassa muodossa sekä paikan kiinteistörekisterinumeron ja riistanhoitoyhdistyksen nimen kartalle osoitetun saaliisaantipaikan perusteella. Tällainen automatisointi sekä syötettyjen tietojen tarkistaminen syöttövaiheessa vähentävät kirjatuissa tiedoissa aikaisemmin esiintyneitä virheitä merkittävästi.

Oma riista -palvelun käyttäjämäärät, käyttäjien omiin riistalokeihin tallentuneet saaliskirjaukset sekä sähköisinä jätettyjen lakisääteisten saalisilmoitusten määrät ovat metsästyskauden 2014-2015 alussa tehdyn lanseerauksen jälkeen kasvaneet jatkuvasti. Runsaimman kannan metsäaurisalueilla käyttäjät ovat palauttaneet saalisilmoituksensa sähköisesti jopa 97-prosenttisesti. Tulos on erittäin rohkaiseva. Näin laaja saalisilmoitusten sähköinen palauttaminen säästää myös paperilomakkeilla ilmoitettujen saaliiden tietojen tallentamiseen käytettyä työaikaa riistakeskuksessa.

Suomen riistakeskus, Luonnonvarakeskus ja Metsähallitus kehittävät tiiviissä yhteistyössä sähköistä asiointia. Laajennamme seuraavaksi sähköisen riistatiedon keruuta jäljelläoleviin poikkeuslupatyyppeihin, lisäämme Oma riista -tunnusten käyttöä useisiin riistakonsernin järjestelmiin sekä uudistamme yhdessä Luonnonvarakeskuksen kanssa hirvitiedon keruuta. Riistakeskus ja Luonnonvarakeskus ovat sopineet, että riistakeskus kantaa enenevässä määrin vastuuta tiedonkeruujärjestelmien kehittämisestä ja Luonnonvarakeskus kehittää nykyistä automaattisempaa tietojen analysointia, raportointia ja julkaisua. Hyvinä esimerkkeinä nykyisistä sähköisistä palveluista toimivat Oma riista -palvelun lisäksi mm. riista.fi -sivuilla julkaistut aluekohtaiset eläinlajikohtaiset summatason saalismäärät riistakeskuksen alue- ja riistanhoitoyhdistystasolla, suurpetohavainnot julkaiseva riistahavainnot.fi -sivusto, sekä riistakolmiot.fi -järjestelmä, josta löytyy mm. riistakolmioiden laskentatietoja ja -tuloksia.

Riistatiedon merkitys vieraslajitilanteen hallinnassa: esimerkkinä lajipari euroopanmajava - kanadanmajava

Kaarina Kauhala
Luonnonvarakeskus
kaarina.kauhala@luke.fi

Euroopanmajava metsästettiin Suomesta sukupuuttoon 1800-luvulla (1868) mutta istutettiin takaisin 1930-luvulla (Norjasta). Yksi istutuspaikka oli Noormarkussa, ja sieltä kanta on levittäytynyt lähes koko Satakuntaan. Nykyisin euroopanmajavia on jonkin verran myös Pohjanmaan eteläosissa, Rannikko-Pohjanmaalla ja Pohjois-Hämeessä. Länsi-Lappiin on ilmeisesti vaeltanut euroopanmajavia Ruotsista. Euroopanmajava on luokiteltu vaarantuneeksi lajiksi pienen levinneisyysalueensa takia (Punainen kirja 2010). Kanadanmajava istutettiin erehdyksessä Suomeen 1930-luvulla. Kanta kasvoi ja levisi nopeammin kuin euroopanmajava ja on runsas etenkin Itä- ja Järvi-Suomessa. Kanadanmajava on luokiteltu haitalliseksi vieraslajiksi (Kansallinen vieraslajistrategia 2012).

RKTL on tehnyt Suomen riistakeskuksen ja metsästäjien avustuksella majavalaskentoja kolmen vuoden välein. Metsästäjät ilmoittavat syksyllä asuttujen talvipesien määrän ja pesien koordinaatit oman seuransa alueella. Pesien eli perhekuntien määrän perusteella arvioidaan yksilömäärä. Pesäkoordinaattien avulla on voitu selvittää majavien elinympäristönkäyttöä. Lisäksi olemme keränneet metsästäjiltä majavien kalloja Satakunnasta, Pohjois-Hämeestä ja Pohjanmaalta lajinmäärittystä varten.

Vuonna 1995 laskennoissa havaittujen euroopanmajavan pesien määrä oli 377 (indeksi eli pesiä/laskettu alue 5,5), ja kanta-arvio oli noin 1200. Vuonna 2013 löydettyjen pesien määrä oli 767 (indeksi 6,2), ja kanta-arvio oli noin 2500. Indeksillä on hieman pienentynyt vuoden 2004 jälkeen. Vuonna 1995 laskennoissa

havaittujen kanadanmajavan pesien määrä oli 2640 (indeksi 2,3), ja kanta-arvio oli noin 10 000. Vuonna 2013 löydettyjen pesien määrä oli 1360 (indeksi 1,7), ja kanta-arvio oli noin 7000. Indeksit on pienentynyt 2000-luvulla. Kanadanmajavakannassa on kuitenkin suurta alueellista vaihtelua.

Euroopanmajavan levinneisyyden itäraja on linjalla Kauhajoki - Parkano - Ikaalinen - Ylöjärvi ja kanadanmajavan levinneisyyden länsiraja puolestaan linjalla Peräseinäjoki - Kihniö - Kuru. Lajit ovat paikoin jo noin 10 kilometrin päässä toisistaan jopa saman vesistön varrella. Molemmat lajit suosivat sekametsiä, ja maisema näyttää vaikuttavan elinympäristönkäyttöön enemmän kuin laji. Kilpailu elintilasta on hyvin todennäköistä, jos kanadanmajava levittäytyy edelleen länteen euroopanmajavan levinneisyysalueelle.

Euroopanmajavan säilyminen turvattava, ja laji olisi saatettava elinvoimaiseksi. Levinneisyysaluetta olisi laajennettava, koska syy siihen, että laji on luokiteltu vaarantuneeksi, on juuri suppea levinneisyysalue. Kanadanmajavaa olisi siten estettävä leviämistä Satakuntaan ja mahdollisesti poistettava Länsi-Suomesta. Euroopanmajavaa voisi myös auttaa istuttamalla niitä esimerkiksi kansallispuistoihin. Euroopanmajavasta on suunnitteilla Life-hanke, jossa ovat mukana Suomen riistakeskus, Metsähallitus, Helsingin ja Turun yliopistot.

Laserkeilauksella uusia näkökulmia hirvien elinympäristöihin

Markus Melin

Itä-Suomen yliopisto

markus.melin@uef.fi

Laserkeilaus on viime vuosikymmenen aikana lyönyt itsensä läpi metsänarvioimisen sekä maaston ja sen topografian kartoittamisen saralla. Suomessa keilausten tarkoituksena on kartoittaa maamme pinta sekä sen yläpuolella kasvavat metsävarat vuoteen 2017 mennessä. Koska myös useat riistalajimme elävät metsissä, niin tämän keilaushankkeen sivutuotteena tuotetaan erittäin tarkkaa tietoa riistaeläintemme elinympäristöjen rakenteesta.

Metsän rakennetta kuvaavat muuttujat kuten latvuston tiheys tai aluskasvillisuuden määrä kertovat paljon siitä kuinka paljon esim. suoja- ja pesäpaikkoja tai ruokaa tietty alue voi tietyille lajeille tarjota.

Pähkinänkuoressa: metsän ja sen kasvillisuuden rakenne vaikuttavat siihen kuinka hyvän elinympäristön jokin alue voi eri lajeille tarjota, ja laserkeilaus on menetelmä jolla tätä rakennetta päästään tutkimaan.

Tutkimuksissamme olemme testanneet laserkeilauksen käyttökelpoisuutta elinympäristöarvioinnissa riistaeläintutkimuksessa. Viimeisimpänä olemme yhdistäneet laserkeilausaineiston RKTL:n pantahirviaineistoon, siten että laserdataa on leikattu GPS-pannan antaman sijainnin ympäriltä. Näin olemme voineet mitata suoraan millaisessa metsässä eläin on milloinkin ollut. Tämä on antanut tietoa metsän rakenteen merkityksestä mm. hirven elinympäristövalinnassa eri vuodenaikoina, eri lämpötilojen aikana tai vasomisaikana.

Globaalisti laserkeilausaineiston määrä kasvaa jatkuvasti. Se tarjoaakin massiivisen datapankin, joka kattaa elinympäristöjä useilla leveysasteilla sekä kasvillisuus- ja lämpövyöhykkeillä. Kohdelajeiksi käyvät kaikki lajit, joiden elinympäristövalintaan metsän rakenne vaikuttaa. Kotimaassa pannat pukevat jo kaikkia suurpetoja ja hirvieläimiä. Lisäksi laserkeilausaineisto on avointa kenelle tahansa ilman kustannuksia. Tutkimuksemme tarjoavat esimerkin siitä kuinka näitä aineistoja yhdistämällä voidaan saada uusia ulottuvuuksia riistaeläintutkimukseen, ilman merkittäviä lisäresursseja.

Metsäriistan ekologinen tutkimus tulevaisuudessa

Pekka Helle

Luonnonvarakeskus

Puh. 029 5327 410

pekka.helle@luke.fi

Ekologisen tutkimuksen yleiset painoalat ovat heijastuneet suomalaisenkin metsäriistan tutkimukseen. Maisemaekologia, joka tarkastelee elinympäristöä yksilöiden välitöntä elinpiiriä laajemmin, on löytänyt jalansijan 1980-luvulta lähtien. Pohjoisten metsäympäristöihin tämä tutkimusote on hyödyllinen, välttämätönkin. Kaukokartoituksen, paikkatietomenetelmien ja yksilöiden lähetinseurannan nopea kehittyminen on lisännyt riistatiedon määrää suuresti. Käsityksemme populaatioiden elinvoimaisuuden minimikoosta on muuttunut ratkaisevasti; metson soidinaluevaatimusten mittakaava on tästä parhain esimerkki.

Uusi tutkimustieto on saatu oivallisesti käytäntöön. Vahva perusta on ollut vertaisarvioitu tutkimustieto ja sen mukanaan tuoma kansainvälisyys: tutkimuskysymykset ovat olennaisesti samat koko Pohjois-Euroopassa. Käytännössä tutkimus on osallistunut lukuisiin asiantuntijatyöryhmiin, joissa on linjattu mm. uusia käytännön suosituksia. Työn tuloksia nähdään mm. kannanhoitosuunnitelmissa sekä metsätalouden metsänhoitosuosituksissa ja ympäristöoppaissa. Vähäinen ei ole ollut myöskään se koulutuksellinen ponnistus, mihin tutkimus on osallistunut.

Riistantutkimuksellinen metsätiedon taso on tällä hetkellä hyvä. Kysymykseen, onko tutkimuksen työ tältä osin valmis, on vastattava jyrkästi ei. Metsän taloudelliset käyttömuodot voivat muuttua nopeasti globaaleissa muutospaineissa. Metsän kiertoajan lyheneminen, energiapuun käytön lisääntyminen, kantojenkorjuu ja harvennushakkuiden ennakkoraivaus ovat konkreettisia uusia kysymyksiä. Uusi metsälaki antaa metsänomistajalla huomattavia vapauksia, joiden seurauksena tulevaisuuden metsäkuva voi muuttua huomattavastikin. Esimerkiksi uudistushakkuiden järeys- ja ikärajoitteet ovat poistuneet, kasvatushakkuiden toteuttamistapaan on tullut vaihtoehtoja, pienaukkohakkuut ja eri-ikäisrakenteisen metsän kasvatushakuut ovat mahdollisia, luontainen uudistaminen ja viljely ovat tasa-arvoisia vaihtoehtoja ja uudistamisvelvoite heikkotuottoisemmilta soilta poistunut.

Tuoreesti aloittaneella Luonnonvarakeskuksella on tutkimukseen hyvät valmiudet; muistettakoon että monet tärkeät tutkimuksen läpimurrot olivat mahdollisia entisten RKTL:n ja Metlan yhteistyön tuloksena. Teemat sopivat myös hyvin Luken strategiaan. Suurten tutkimusrahoitusten saannissa kookas Luke on ehkä parhaimmillaan, aika näyttääkö löytyykö siltä reaktionopeutta pienempien ja nopeiden hankkeiden toteuttamiseen. Huolellinen ekologinen tutkimus on viime kädessä työn onnistumisen edellytys ja se luo tukevan pohjan tuottaa toimivia sovelluksia kulloiseenkin käytännön kysymykseen.

Askel riistametsään

Janne Miettinen

Suomen riistakeskus

janne.miettinen@riista.fi

Askel riistametsään on Suomen riistakeskuksen ja Suomen metsäkeskuksen vuosina 2014 ja 2015 toimiva yhteishanke, joka toimii Keski-Suomen, Pohjois-Pohjanmaan ja Pirkanmaan alueilla. Hanke edistää luonnon rikkautta metsissä, soilla ja vaihettumisvyöhykkeillä. Se on osa metsäkanalintujen hoitosuunnitelman

toimeenpanoa. Sitä rahoittaa maa- ja metsätalousministeriö Metso-ohjelman luonnonhoitohankkeena ja sen ohjausryhmänä toimii Keski-Suomen metsoparlamentti.

Keskeisenä tausta-ajatuksena hankkeessa on se, että riistametsänhoidon menetelmillä voidaan saavuttaa lisää hyvinvointia metsistä. Tällöin metsien ekologinen ja virkistysellinen arvo nousee ilman merkittäviä taloudellisia kustannuksia. Pää tavoitteenamme on jalkauttaa riistan elinympäristövaatimuksia huomioon ottavia käytäntöjä metsätalouden toimenpiteisiin. Pyrkimyksenämme on saada aikaan alku muutokselle, jolla normaalia metsäkäsittelyä muutetaan riistalajit ja monimuotoisuus paremmin huomioivaan suuntaan. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi toteutamme vähintään 10–20 pilottikohtetta.

Hankkeen menetelmiin kuuluvat 1) riistatiheikköjen ja varvuston huomioon ottaminen metsätalouden toimissa sekä ennakkoraivauskäytäntöjen kehittäminen riistaa suosivaan suuntaan, 2) sekapuustoisuus: lehtipuuosuuden ja havupuulajien vaihtelun lisääminen kaikissa metsän kehitysvaiheissa (vähintään 3 puulajin metsät), 3) vaihettumisvyöhykkeiden hoito-ohjeiden jalkautus osaksi metsäkuvioiden normaaleja käsittelyrutiineja ja 4) vähäpuustoisten ojitettujen turvemaiden kunnostaminen.

Valtaosa pilottikohteista toteutetaan metsänomistajien ehdottamilla kohteilla, mutta keskeinen osa hanketta on toteuttaa kohdevalinnan päätöstueksi myös riekon elinympäristöihin kohdistuva Zonation-analyysi. Siinä piirrekerrokset muodostetaan hyödyntäen soiden ja niiden reunametsien kohdalla peruskarttatietoa, valtakunnan metsieninventoinnin tuottamaa puustotietoa sekä riistakolmiolaskentojen riekkohavaintoja. Analyysin avulla saadaan toteutetuksi kohteita, joista saadaan mahdollisimman korkea lajistohyöty. Hankkeella on myös nettisivut (<http://riista.fi/riistatalous/riistakannat/hoitosuunnitelmien-toimeenpano/askel-riistametsaan/>). Sieltä löytyvät yhteistyönä metsäalan yritysten kanssa kootut riistametsänhoidon työohjeet, jotka sisältävät ohjeet mm. riistapainotteiseen taimikonhoitoon ja harvennushakkuihin. Ohjeet metsänomistaja voi toimittaa puunostajan käyttöön, mutta niiden avulla hän voi toteuttaa riistaystävällistä metsätaloutta myös omatoimisesti.

Kaikki alueet eivät ole riistaparatiiseja

Harto Lindén

harto.linden@luke.fi

Tutkimusmittakaavaa suurentamalla päästiin habitaattitutkimuksesta maisemaekologiaan, tämä pari vuosikymmentä sitten. Nykytutkimukselta edellytetään jopa laajaa kansainvälistä näkökulmaa, *makroekologiaa*. LUKEn kaltainen massiivisten aineistojen haltijalaitos on itseoikeutettu keskeinen osaaja Euroopassa. Riistakolmiot, valtakunnan metsien inventoinnit, metsien laserkeilaus muine kaukokartoitustekniikoinen muodostavat yhdessä ”makroekologiset unelma-aineistot”.

Kaikki alueet eivät ole ekologisestikaan samanarvoisia. Riistallisesti kannattaa tietyillä alueilla panostaa suojeluun, toisilla esim. lihatuotantoon tai monimuotoisuuteen, Valtakunnallista aluekohtaista suunnittelua tarvitaan, sillä meidän on saatava omat alueet suojelulle, toiset metsien moni- ja eräkäytölle, metsätalouden pitänee saada mellastaa loppuilla alueilla. Itä-länsi suuntaiset laajamittakaavaiset ”metsäsillat” tarjonnevat erään lähtökohdan tällaiselle suunnittelulle. Pelto- ja vesialueiden hyödyntämisellä voitaneen parantaa heikohkon metsäriistan alueiden yleistä biodiversiteettiä.

Maakuntien sisälläkin riistakolmiot antavat hyvin erilaisia tuloksia, vakioisesti. Esimerkiksi Kainuussa parhaiden riistakolmioiden jänisten jälkitiheydet ovat vuodesta toiseen noin kymmenkertaiset huonoimpiin

verrattuna. Samoin on riistarikkausindeksin laita, hyvät ovat hyviä ja huonot huonoja. Eli suunnittelulle on tarvittavaa tilaa.

Professori Atte Moilasan kehittämä ZONATION-menetelmä mahdollistaa laajojen, jopa koko maan kattavien aineistojen analysoinnin ja kohteiden keskinäisen vertailun. Se näyttää havainnollisesti, kuuluvatko alueet analyysiin valittujen ominaisuuksien suhteen edustavimpien vai vähempiarvoisten alueiden joukkoon. Menetelmää on käytetty menestyksekkäästi kymmenissä maissa, myös Metsähallitus ja METSO-ohjelma ovat hyödyntäneet Z:aa. Metsolintua on käytetty menetelmän testaamiseen, ja tulokset ovat olleet erittäin lupaavia.